

Wprowadzenie

Współcześnie innowacje pedagogiczne są nieodzownym elementem praktyki edukacyjnej na całym świecie. Nieustanne zmiany społeczno-kulturowe i dynamiczny postęp technologiczny wywołują potrzebę poszukiwania i wprowadzania nowatorskich rozwiązań w kontekście poprawy jakości nauczania i optymalizacji procesu uczenia się na każdym etapie edukacji. Przed nauczycielem jako innowatorem XXI wieku stoi wiele wyzwań dotyczących różnych sfer edukacyjnych – zarówno organizacyjnych, jak i dydaktyczno-wychowawczych. Mają one miejsce również w edukacji polonijnej. Jednak kreowanie procesu edukacyjnego w szkołach polonijnych przebiega odmiennie niż w formalnych systemach nauczania. Jest to związane przede wszystkim z różnorodnością instytucji prowadzących działalność polonijną za granicą (m.in. organizacje społeczne, parafie, stowarzyszenia), ale również ze zróżnicowanymi potrzebami i oczekiwaniami Polonii i Polaków w danym kraju. W związku z tym, pomimo istniejących programów nauczania języka polskiego – poza granicami kraju nie ma jednego uniwersalnego standardu, który byłby adekwatny dla wszystkich szkół polonijnych.

W niniejszej książce innowacja pedagogiczna została opracowana na podstawie diagnozy środowisk dwu- i wielojęzycznych w szkołach polonijnych działających na terenie Hiszpanii, Islandii, Turcji i Włoch. W wyniku tej diagnozy zauważono, że istnieje potrzeba wsparcia nauczycieli i dyrektorów szkół w innowacyjne metody i techniki pracy, które pozwolą na wzmocnienie kompetencji, zwłaszcza społeczno-przyrodniczych i uatrakcyjnienie oferty edukacyjnej. Z tego powodu w innowacji wykorzystana została koncepcja mediacji semiotycznej Lwa Wygotskiego i teoria poznawcza Jerome'a Brunera z zastosowaniem narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). W myśl tych idei proces uczenia się następuje w relacji z najbliższym otoczeniem i naturą za pośrednictwem obrazu, kultury i języka. Dzieci zdobywają wiedzę w sposób aktywny (doświadczając jej i przeżywając) w interakcjach z innymi (np. rówieśnikami, członkami rodziny) i środowiskiem (fauną i florą). Poprzez aktywne działania w terenie i zastosowanie narzędzi TIK dzieci odkrywają i eksplorują otaczający je świat, podejmując także próby kategoryzacji rzeczywistości w odniesieniu do kontekstu kulturowego, w którym się znajdują, oraz

do posiadanej przez siebie wiedzy. W środowiskach dwu- i wielojęzycznych, które stanowią naturalną przestrzeń wielokulturową, dzieci polonijne wykorzystują język do wyrażania i formułowania własnych myśli i odczuć oraz zrozumienia zjawisk, których doświadczają. Język przestaje więc pełnić funkcję wyłącznie komunikacyjną, ale stanowi przestrzeń twórczą. Środowisko wielokulturowe stymuluje tym samym naturalną potrzebę uczenia się od najmłodszych lat i stwarza sprzyjające warunki do uczenia się. Narzędzia cyfrowe pozwalają na zwiększenie zaangażowania uczniów w proces zdobywania wiedzy, co pozwala na wzmocnienie efektywności procesu nauczania i uczenia się. Z kolei obcowanie z naturą wspiera rozwój poznawczy, psychofizyczny i społeczny dziecka.

Książka *Innowacje pedagogiczne w edukacji polonijnej* składa się z dwóch części. Teoretycznej, dotyczącej wybranych kontekstów edukacji polonijnej, w której przedstawione zostały obszary tematyczne związane z uczeniem się, technologią i naturą, oraz praktycznej, na którą składają się doświadczenia szkół polonijnych w zakresie organizacji i wyzwań edukacyjnych oraz scenariusze zajęć dotyczące charakterystyki lokalnej fauny i flory dla trzech grup wiekowych: dzieci do lat 3, dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

W rozdziale pierwszym *Edukacja polonijna w środowiskach dwu- i wielojęzycznych* Michalina Kasprzak i Mateusz Marciniak opisują funkcjonowanie edukacji polonijnej w Europie i na świecie, przedstawiają ogólne założenia i dokonują charakterystyki szkół polonijnych, ze szczególnym uwzględnieniem sobotnich szkół społecznych. W drugim rozdziale *Edukacja dzieci z pokolenia Alfa – wyzwania rzeczywistego i cyfrowego świata* Joanna Sikorska i Hanna Krauze-Sikorska przedstawiają problematykę współczesnych wyzwań edukacyjnych w pracy z dziećmi najmłodszymi, w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Wskazują na obecność technologii cyfrowych w pracy nauczyciela i ucznia, którzy powinni uczyć się od siebie współtworzenia takiego środowiska edukacyjnego, w którym technologia będzie jedynie sposobem na dodanie wartości wielowymiarowemu uczeniu się. Następnie w rozdziale trzecim *Neuronalne podstawy integracji ruchu i poznania* Agnieszka Rościszewska i Michał Klichowski opisują najnowsze wyniki badań neuronaukowych dotyczące procesów poznawczych związanych z uczeniem się poprzez ruch. Nawiązują do zmian w rzeczywistości szkolnej, która powinna być ukonstytuowana strategiami uczenia integrującymi ruch z poznaniem. W rozdziale czwartym *Jak nauczać przyrody?* Eliza Rybska opisuje podstawowe założenia edukacji przyrodniczej oraz prezentuje trzy podejścia dydaktyczne – nauczanie przez dociekanie naukowe, umiejętność obserwowania i zajęcia terenowe. Z kolei w rozdziale piątym *Technologie informacyjno-komunikacyjne w edukacji z uwzględnieniem przyrody* Tomasz Przybyła opisuje edukacyjne walory wykorzystania ICT w pracy nauczyciela i prezentuje narzędzia ICT przydatne w edukacji przyrodniczej.

W drugiej części monografii zaprezentowane zostały dwa rozdziały autorstwa Michaliny Kasprzak i Mateusza Marciniaka *Ramy organizacyjne działalności szkół*

polonijnych – wybrane egzemplifikacje oraz *Wyzwania codzienności szkół polonijnych*, które stanowią tło empiryczno-teoretyczne dla doświadczeń szkół polonijnych biorących udział w projekcie Polish PIE. W tych rozdziałach przedstawiono wyniki badań własnych, przeprowadzonych w instytucjach z Hiszpanii, Islandii, Turcji i Włoch. Stanowią one jednocześnie wprowadzenie do praktycznego wymiaru niniejszej książki. Rozdział trzeci w części drugiej, zatytułowany *Charakterystyka fauny i flory w krajach projektowych*, nawiązuje *stricto* do jednego z głównych celów projektu, dotyczącego rozwijania kompetencji społeczno-przyrodniczych w szkołach polonijnych. Nauczyciele opisali lokalną faunę i florę z: Hiszpanii (Dominika Kinga Jarmakowska, Dorota Urbanowicz), Islandii (Martyna Paczuska-Adamczyk), Polski (Anna Klichowska), Turcji (Magdalena Drop-Altıntaş) i Włoch (Katarzyna Wieszczyńska-Tini). A w kolejnych trzech rozdziałach zaproponowali scenariusze zajęć. Dla dzieci do lat 3: *Rośliny i zwierzęta Katalonii* (Hiszpania, Dorota Urbanowicz), *W poszukiwaniu lisa polarnego* (Islandia, Martyna Paczuska-Adamczyk), *Poznawanie darów natury z Wiewiórką Basią* (Polska, Anna Klichowska), *Palmy oraz drzewa liściaste i iglaste* (Turcja, Magdalena Drop-Altıntaş, Monika Iştin, Marta Türel), *Jesienna przygoda liścia Franka* (Włochy, Agata Jankowska, Joanna Wesołowska). Dla dzieci w wieku przedszkolnym: *Fauna i flora w Parku Przyrody Delta del Ebro. Uprawa ryżu* (Hiszpania, Małgorzata Kalinowska), *Każde dziecko dobrze wie, gdzie maskonur, humbak i lis chowa się* (Islandia, Martyna Paczuska-Adamczyk), *Cykl życia Motyla Pawika* (Polska, Anna Klichowska), *Cytrusy* (Turcja, Magdalena Drop-Altıntaş, Monika Iştin, Marta Türel), *Pracowite jak pszczoły* (Włochy, Aleksandra Urbanowska). A dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym: *Ptasim szlakiem po Katalonii. Rezerwat delty rzeki Tordera* (Hiszpania, Dominika Kinga Jarmakowska), *Kolorowe piękno natury – rośliny Islandii* (Islandia, Martyna Paczuska-Adamczyk), *Anatomia lasu – jego warstwy, wybrane gatunki drzew i zwierząt leśnych oraz ich wzajemne relacje* (Polska, Anna Klichowska), *Żółwie* (Turcja, Magdalena Drop-Altıntaş, Monika Iştin, Marta Türel) i *Skąd pochodzi ten „zielony sos”? Dary natury w kuchni* (Włochy, Katarzyna Wieszczyńska-Tini).

Uzupełnieniem treści niniejszej książki są przygotowane przez zespoły projektowe materiały dydaktyczne do każdego scenariusza oraz trasy i programy wycieczek przyrodniczych, które zostały zamieszczone w otwartym dostępie na stronie projektu: www.polishpie.amu.edu.pl. Stanowią one źródło inspiracji edukacyjnych dla obecnych i przyszłych nauczycieli, rodziców i dzieci pochodzących ze środowisk dwu- i wielojęzycznych.

Książka *Innowacje pedagogiczne w edukacji polonijnej* jest efektem współpracy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Polska) ze stowarzyszeniami prowadzącymi szkoły polonijne w Hiszpanii (Associació Cultural Escuela Polaca), Islandii (Pólski Skólinn í Reykjavík), Turcji (Polonyahılar Kültür ve Eğitim Derneği) i we Włoszech (Consiglio dell'Istruzione in lingua Polacca in Italia) w ramach projektu „Innowacje pedagogiczne w edukacji polonijnej. Wspieranie kompetencji

nauczycieli w środowisku dwu- i wielojęzycznym” (Polish PIE) dofinansowanego przez Unię Europejską, realizowanego w latach 2022–2024 (nr projektu 2022-1-PL-01-KA220-SCH-000086408). Monografia jest jednym z głównych rezultatów projektu i odpowiada na aktualne potrzeby zmieniającej się rzeczywistości szkolnej, bez wątpienia nie tylko w edukacji polonijnej. Nadrzędnym celem projektu było wspieranie nauczycieli i kadry kierowniczej szkół polonijnych poprzez rozbudowanie i wzmocnienie ich kompetencji społeczno-przyrodniczych przy wykorzystywaniu technologii cyfrowych (narzędzi TIK) – czego razem z sukcesem dokonaliśmy.

W tym miejscu pragnę podziękować wszystkim Koordynatorom krajowym: Ewie Hojnej (Hiszpania), Katarzynie Dreksie i Marioli Bondarow (Islandia), Magdalenie Drop-Altıntaş (Turcja) i Joannie Wesołowskiej (Włochy) za ponad dwuletnią współpracę i współdziałanie na wszystkich etapach pracy projektowej. Wspólnie wdrożyliśmy zmiany metodyczne w Waszych instytucjach, poszerzyliśmy ofertę dydaktyczną w szkołach polonijnych oraz dostarczyliśmy nowych narzędzi do pracy z dziećmi dwu- i wielojęzycznymi, także dla szerszej społeczności – jesteście współautorami tej książki i wszystkich rezultatów projektowych. Dziękuję także wszystkim Autorom – Wasz wkład jest nieoceniony. Wiem, że idea pracy nad tą monografią – według określonej struktury rozdziałów i scenariuszy – zarówno w teoretycznej, jak i praktycznej części była wyzwaniem, którego podjęliście się w każdym kraju projektowym. Dziękuję za zaufanie – razem stworzyliśmy tę książkę. Szczególnie podziękowania kieruję do wszystkich zespołów projektowych, a zwłaszcza do najbliższego mi zespołu z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Polska) w składzie: prof. UAM dr hab. Hanna Krauze-Sikorska, prof. UAM dr hab. Eliza Rybska, prof. UAM dr hab. Michał Klichowski, dr Mateusz Marciniak, dr Tomasz Przybyła, dr Agnieszka Rościszewska, dr Joanna Sikorska i mgr inż. Anna Klichowska. Jestem wdzięczna, że zawsze chętnie dzielicie się ekspercką wiedzą, pasją do nauki i doświadczeniem.

Wielkie wyrazy wdzięczności za wsparcie merytoryczne i organizacyjne na każdym etapie projektu Polish PIE kieruję do Władz Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: Pani Dziekan, prof. dr hab. Agnieszki Cybal-Michalskiej oraz szczególnie za wsparcie w procesie powstawania tej książki do Pana Prodziekana ds. Wydawniczych, prof. UAM dra hab. Waldemara Segieta. Za wsparcie merytoryczne i zaangażowanie dziękuję również Recenzentom: prof. APS dr hab. Dianie Aksamit oraz prof. APS drowi hab. Markowi Siwickiemu.

Michalina Kasprzak